

عوامل مؤثر بر اجرای موفق طرح تجمیع دهیاری‌ها (مطالعه موردی: شهرستان روانسر)

آئیژ عزمی* - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه رازی، کرمانشاه
علی شاهمرادی - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه رازی، کرمانشاه
الهام محمدی - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه رازی، کرمانشاه
سمیه حسنی - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه رازی، کرمانشاه

پذیرش: ۱۳۹۲/۰۸/۲۶

وصول: ۱۳۹۲/۰۳/۲۰

چکیده

ایجاد دهیاری‌ها مهم‌ترین اقدام مدیریت روستایی در دهه‌های اخیر بوده است. با وجود جدید بودن قانون دهیاری‌ها، در سال‌های اخیر، زمره طرح تجمیع دهیاری‌ها مطرح شده است. این پژوهش، به بررسی طرح تجمیع دهیاری‌ها و مؤلفه‌های مؤثر بر آن پرداخته است. هدف تحقیق، بررسی مؤلفه‌هایی است که بر اجرای طرح مزبور تأثیر می‌گذراند. روش پژوهش، کمی، پیمایشی بوده که از ابزار پرسشنامه جهت جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. حجم نمونه بالغ بر ۷۰ نفر از دهیاران شهرستان روانسر بوده است که به روش سرشماری انتخاب شده‌اند. پایایی تحقیق از طریق ضریب آلفای کرونباخ و روایی تحقیق از پنل متخصصان مورد تأیید قرار گرفت. یافته‌های پژوهش بیان می‌کنند که طرح تجمیع با مخالفت دهیاران روبه‌رو است. نگرانی نسبت به وجود اختلاف بین دهیاران منتخب و شوراهای روستایی و همچنین اختلافات فرهنگی و چالش‌های مدیریتی از نگرانی‌های این طرح است. در مجموع سه عامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، مدیریتی در موفقیت طرح تجمیع دهیاری‌ها نقش دارند که وزن عامل اجتماعی و فرهنگی نسبت به سایر متغیرها در موفقیت طرح تجمیع دهیاری‌ها بیشتر است و از جمله عوامل مؤثر در طرح تجمیع دهیاری‌ها هستند که باید مورد توجه قرار گیرند.

واژگان کلیدی: تجمیع دهیاری‌ها، شهرستان روانسر، شوراهای روستایی، دهیاران.

مقدمه

یکی از محورهای اساسی در تحلیل مسائل روستایی توجّه به ساختار مدیریت در این جوامع است (چوپچیان و همکاران، ۱۳۸۶). مدیریت، مهم‌ترین عامل در حیات، رشد و بالندگی یا مرگ یک جامعه است و روند حرکت از وضع موجود به سوی وضع مطلوب را کنترل می‌کند (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۶). روستا، کوچکترین واحد تشکیلات اجتماعی در ایران محسوب می‌شود و بدیهی است که این واحد اجتماعی، به لحاظ وجود مناسبات اجتماعی، اقتصادی و پایبندی افراد به قوانین عرفی و مدنی نمی‌تواند از تشکیلات سازمان مدیریتی بی‌نیاز باشد (مهدوی و نجفی کانی، ۱۳۸۴). روستاها به منزله مکان‌هایی خاص با شیوه زندگی و فعالیت‌هایی متفاوت نسبت به شهرها، نیازمند الگوی مدیریتی مجزاً و منطبق با شرایط اقتصادی، اجتماعی و بوم‌شناختی حاکم بر روستا هستند (فراهانی و آیین‌مقدم، ۱۳۹۱). بر این اساس در طی دوران مختلف الگوهای مدیریتی متنوعی در روستاها ارائه شد که دهیاری‌ها از جمله جدیدترین آنها هستند. با این حال، با گذر زمان انتقادات متعددی نسبت به عملکرد دهیاری‌ها صورت گرفت. عدم اختیارات کافی، نبود دهیاران تمام‌وقت و عدم هماهنگی شوراها و دهیاری‌ها از جمله آنها بوده است. با این اوصاف، این تفکر مطرح شد که اگر به جای هر روستا مجموعه‌ای از روستاها توسط دهیاران اداره شوند، این مسئله می‌تواند به مدیریت روستا کمک کرده و همچنین به دولت برای خدمات‌رسانی و دادن حقوق به دهیاران و استخدام دهیاران تمام‌وقت کمک کند؛ چراکه دهیاران تجمیع‌شده کارمند دولتی محسوب می‌شوند و حقوق دریافت می‌کنند.

با تصویب قانون تأسیس دهیاری‌های خودکفا در روستاهای کشور در سال ۱۳۷۷، تحوّل نو در عرصه مدیریت روستایی به وجود آمد. بر این اساس، قانونگذار، سازمان اجرایی مدیریت روستایی را تحت عنوان دهیاری با مشخصات زیر تعریف نمود:

«نهادی متناسب با موقعیت محل، خودکفا، دارای شخصیت حقوقی مستقل و بر پایه خواست اهالی روستا» (دربان آستانه، ۱۳۸۸).

در ماده ۲ اصلاحیه قانون دهیاری‌ها مصوّب ۱۳۹۱ آمده است: «در هر روستای واجد شرایط، سازمانی به نام دهیاری که دارای شخصیتی حقوقی است، پس از درخواست شورای اسلامی یا اکثریت اهالی، با تشخیص و مجوز سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور تأسیس می‌شود.» (اصلاحیه قانون دهیاری‌ها، ۱۳۹۱) نکته‌ای که در ادامه این قانون تحت عنوان تبصره ۱ آمده است، به این شرح است که «چنانچه بعد از ارائه گزارش توجیهی استانداری به تشخیص وزارت کشور (سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور) تأسیس دهیاری واحد در چند روستای مجاور ضرورت داشته باشد، روستاهای مزبور توسط یک دهیاری اداره خواهند شد. در صورت رفع مقتضیات مربوط به ایجاد دهیاری واحد، حسب مورد در روستاهای واجد شرایط دهیاری مستقل تأسیس می‌شود.» در حال حاضر، ۵ روستا در مجاور هم می‌توانند یک دهیاری داشته باشند. ویژگی‌های طرح تجمیع دهیاری‌ها به شرح زیر است:

۱. حمایت از روستاهای تجمیع‌شده بیشتر است؛
۲. دهیاران به صورت تمام‌وقت به کار گماشته می‌شوند و لذا حقوق کامل داشته و به نوعی استخدام هستند؛
۳. روستاها می‌توانند از دایره طرح مزبور خارج شوند ولی حمایت‌های دولتی از آنها کاهش می‌یابد (علوی، ۱۳۹۲).

در پیش‌نویس طرح مزبور که در مجلس مطرح شد، دو هدف در ارائه طرح مطرح شده است:

۱. افزایش اختیارات دهیاری‌ها؛

۲. یکپارچه و مشخص کردن حوزه اختیارات دهیاری‌ها.

این قانون به واسطه تجمیع روستاها این امکان را ایجاد می‌کند که قانونگذار بتواند اختیارات بیشتری بر عهده دهیاران بگذارد (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۱: ۲).

در استان کرمانشاه بالغ بر ۳۱۰۰ روستا وجود دارد، اما کمتر از ۲۰ روستا بالای ۱۵۰۰ نفر جمعیت دارند و بیش از ۹۸٪ روستاهای استان بر اساس اساس نامه، دهیاری‌های پاره‌وقت دارند. در این روستاها، یا دهیار شاغل است و هر زمانی که وقت داشته باشد به امور دهیاری می‌پردازد و یا بیکار است و تمام وقت خود را صرف دهیاری می‌کند، اما به دلیل پایین بودن حقوق، دهیارها از زندگی روزمره خود باز می‌مانند؛ لذا این تصور وجود دارد که اگر دهیار چند روستا یک نفر باشد، بخشی از مشکلات روستاها برطرف می‌شود. مسیر حقوقی تجمیع دهیاری‌ها طی شده است و هیچ منعی وجود ندارد که یک نفر دهیار چند روستا باشد. سود این کار این است که دهیاری‌ها به تعداد حداقل ممکن می‌رسند و در نتیجه آموزش آنها راحت‌تر، حقوقشان بیشتر و امکان استفاده از افراد توانمند و تحصیل کرده به صورت تمام‌وقت فراهم می‌شود (بالایی، ۱۳۹۳).

در بحث تجمیع دهیاری‌ها مقاله و تحقیقی ارائه نشده است، اما می‌توان به برخی از مطالعاتی که به ویژگی‌ها و چالش‌های دهیاری‌ها پرداخته است، اشاره نمود:

استعلاجی و همکاران (۱۳۹۰)، معتقدند که ایجاد و فعالیت مدیریت‌های محلی در روستاها ضرورت داشته و مدتی است مدیریت محلی نوین روستایی یعنی دهیاری‌ها تحت نظارت مردمی مستقیم نمایندگان اهالی روستا (شوراهای اسلامی) و کنترل و سیاست‌گذاری دولت (بخشداری‌ها و فرمانداری‌ها) در روستاهای کشور ایفای نقش مدیریتی می‌نمایند؛ لذا با عملکرد شایسته دهیاری‌ها می‌توان در جهت توسعه پایدار روستایی گام برداشت. جعفری‌نژاد و همکاران (۱۳۸۹)، معتقدند که روستاییان با وجود اینکه رضایت نسبتاً بالایی از دهیاران دارند، از سازمان‌های متولی توسعه روستایی که در روستاها به فعالیت می‌پردازند، رضایت نسبتاً خوبی ندارند. همچنین بر اساس ضریب همبستگی r پیرسون، رضایت از دهیاری‌ها با رضایت از دولت رابطه معنی‌داری دارد و این رابطه قابل تعمیم به جامعه آماری است که رضایت از دهیاری‌ها باعث افزایش رضایت از دولت می‌گردد. به طور کلی، می‌توان نتیجه گرفت که دهیاران در برخی از وظایف سازمان‌های متولی توسعه روستایی، می‌توانند به عنوان نهاد میانجی‌گری بین روستاییان و دولت به کار روند.

قدیری معصوم و همکاران (۱۳۹۲)، بیان می‌کنند که تربیت مدیران آشنا به شرایط روستا و سازمان‌های محلی و انجام کار کارشناسی کافی قبل از اجرای طرح‌ها و انتخاب دهیاران به دور از مسائل قبیله‌ای لحاظ کردن نقش مردم و توجه به اختیارات دهیاری‌ها می‌تواند به عملکرد دهیاری‌ها کمک کند.

کامران دستجردی و همکاران (۱۳۸۹)، در مقاله‌ای با تجزیه و تحلیل داده‌ها در محیط نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های همبستگی اسپیرمن و تحلیل واریانس نشان دادند که دهیاری در روستاهای بزرگ به مراتب موفق‌تر از روستاهای کوچک عمل کرده و با توجه به موارد قانونی و شرایطی که برای فعالیت دهیاری‌ها در نظر گرفته شده است، می‌توان دریافت که جمعیت ملاک تعیین‌کننده‌ای برای موفقیت دهیاری‌هاست. البته بیان این مسئله به معنای پذیرش جمعیت به عنوان یک ملاک کلی برای ارائه خدمات به دهیاری‌ها نیست.

امینی و جمینی (۱۳۹۳)، معتقدند که ارزیابی‌های مختلف نشان می‌دهد که ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، مدیریت، اقتصادی و خدماتی، بر عملکرد موفق دهیاری‌ها تأثیر می‌گذارند.

نعمتی و بدری (۱۳۸۶)، عقیده دارند که عوامل ساختاری، اجتماعی و اقتصادی رابطه تنگاتنگی با میزان موفقیت دهیاری در روستاهای کوچک دارد. علاوه بر اینکه دهیاری در روستاهای پرجمعیت نیز به دلیل دریافت سرانه اعتباری بیشتر موفق تر از روستاهای کوچک عمل کرده است.

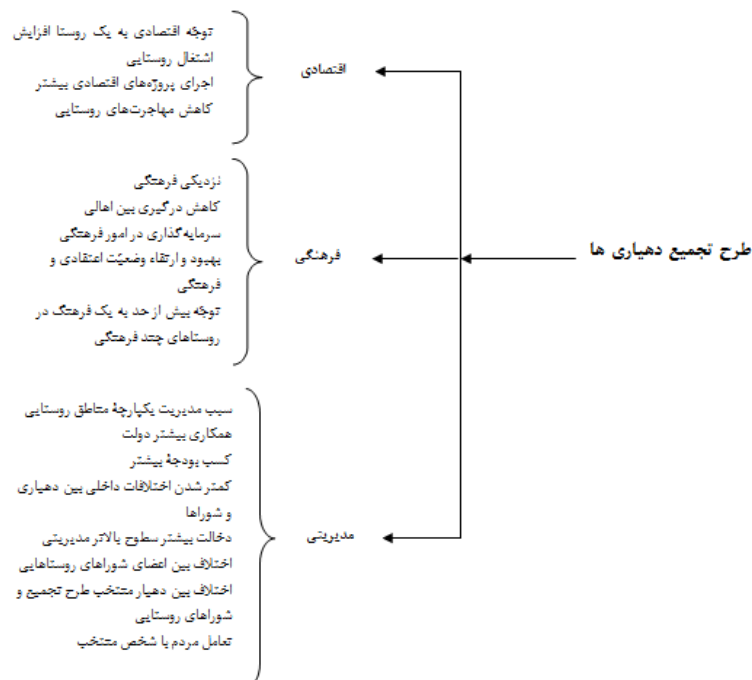
عزمی و همکاران (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای بیان می‌کنند که کمبود منابع مالی، عدم هماهنگی شورا، دهیاری و مردم و نبود آموزش کافی از جمله مشکلات مدیریت روستایی است. مهم‌ترین مشکل در مدیریت روستایی کشور، عملکرد دولت است، البته به باور دهیاران اختیارات این نهادهای مدیریتی کافی نیست.

عزمی و الماسی (۱۳۹۳)، معتقدند که ۶ مؤلفه پیش‌برنده در شورای اسلامی در راستای توسعه اقتصاد روستایی وجود دارند که شامل ضعف‌های قانونی شوراها، مشکلات مربوط به توانایی شوراها در تصویب قوانین اقتصادی مربوطه، مشکلات مربوط به همکاری مردم و شوراها با یکدیگر، مشکلات مربوط به عدم آشنایی اعضا با قوانین شوراها، عدم اعتماد مردم به شوراها، محدودیت اختیارات شوراها به لحاظ اداری و مالی و ۴ مؤلفه بازدارنده مشارکت مردمی در اداره امور شوراها، شناخت بهتر اعضای شورا نسبت به مشکلات اقتصادی روستا، مردمی بودن اعضای شورا، جلب حمایت‌های دولتی و مردمی به پروژه‌های روستایی شناسایی شده است.

با این اوصاف و با توجه به تمامی مطالب یادشده، پرسش اصلی این پژوهش آن است که چه عواملی در اجرای عملکرد طرح تجمیع دهیاری‌ها مؤثر هستند؟ سؤالات فرعی تحقیق نیز به شرح ذیل هستند:

- تأثیرات اقتصادی طرح تجمیع دهیاری‌ها در شهرستان روانسر چه مواردی هستند؟
- تأثیرات فرهنگی و اجتماعی طرح تجمیع دهیاری‌ها در شهرستان روانسر چه مواردی هستند؟
- تأثیرات مدیریتی طرح تجمیع دهیاری‌ها در شهرستان روانسر چه مواردی هستند؟
- چه عواملی بر اجرای موفق طرح تجمیع دهیاری‌ها در شهرستان روانسر تأثیر می‌گذارند؟

این مباحث نشان می‌دهند که طرح مزبور دارای تأثیرات قابل توجهی بر روستاها می‌باشد. با توجه به مطالب گفته‌شده مدل مفهومی تحقیق به شرح زیر است (شکل ۱):

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

از مجموع مطالب یادشده می‌توان متغیرهای زیر را در بحث تجمیع دهیاری‌ها مؤثر دانست (جدول ۱).

جدول ۱. ابعاد و متغیرهای تحقیق

متغیرها	ابعاد	متغیرها	ابعاد
سبب مدیریت یکپارچه مناطق روستایی	مدیریتی	نزدیکی فرهنگی	فرهنگی و اجتماعی
همکاری بیشتر دولت		کاهش درگیری بین اهالی	
کسب بودجه بیشتر		سرمایه‌گذاری در امور فرهنگی	
کمر شدن اختلافات داخلی بین دهیاری و شوراهای		بهبود و ارتقاء وضعیت اعتقادی و فرهنگی	
دخالت بیشتر سطوح بالاتر مدیریتی		توجه بیش از حد به یک فرهنگ در روستاهای چند فرهنگی	اقتصادی
اختلاف بین اعضای شوراهای روستاهایی		توجه اقتصادی به یک روستا از بین کل روستاهای تجمیع شده	
اختلاف بین دهیار منتخب طرح تجمیع و شوراهای روستایی		افزایش اشتغال روستایی	
تعامل مردم با شخص منتخب		اجرای پروژه‌های اقتصادی بیشتر	
		کاهش مهاجرت‌های روستایی	

مواد و روش‌ها

روش تحقیق کمی، توصیفی و غیرآزمایشی است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه بوده است. بدین منظور، پرسشنامه‌ها در قالب تعدادی گویه و به صورت طیف لیکرت طراحی شدند. این طیف، با هدف تعیین نگرش پاسخگویان نسبت به عملکرد تجمیع دهیاری‌ها تدوین شده است. جامعه آماری مشتمل بر دهیاران شهرستان روانسر (۷۰ نفر) بوده است که به صورت سرشماری (تمامی دهیاران) مورد بررسی قرار گرفته‌اند (جدول ۲). منظور از سرشماری لحاظ کردن تمامی پاسخگویان بدون انجام نمونه‌گیری از بین آنها بوده است. پرسشنامه بین این دهیاران توزیع شد و از آنان خواسته شد تا دیدگاه خود را در قالب پرسشنامه بیان نمایند.

جدول ۲. حجم نمونه تحقیق

نام دهستان	تعداد نمونه
حسن‌آباد	۲۵
بدر	۲۰
زالوآب	۴
دولت‌آباد	۲۱
کل	۷۰

نرم‌افزار مورد استفاده SPSS¹⁹ بوده است. این نرم‌افزار، برای محاسبه میانگین، درصد، ضریب آلفای کرونباخ و همبستگی و رگرسیون استفاده شده است. همچنین از این نرم‌افزار استفاده شد تا نگرش پاسخگویان در قبال طرح تجمیع دهیاری‌ها محاسبه و تحلیل شوند. پایایی تحقیق از طریق ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد (جدول ۳). اعداد حاصل از آلفای کرونباخ نشان داد که پرسشنامه مناسبی جهت تحلیل دیدگاه‌ها تدوین شده است و روایی تحقیق از طریق نظر متخصصان گرایش‌های مختلف روستایی مورد تأیید قرار گرفته است. این روایی، نشان می‌دهد که پرسشنامه به شکل مناسبی هدف تحقیق را تأمین می‌کند.

جدول ۳. پایایی تحقیق

پایایی	طیف لیکرت
۰/۸۶	بعد اقتصادی
۰/۶۱	بعد اجتماعی و فرهنگی
۰/۸۲	بعد مدیریتی

سپس داده‌ها تحلیل شدند و در قالب ضریب همبستگی اسپرمن روابط معنی‌داری مورد بررسی قرار گرفتند. علت انتخاب ضریب همبستگی اسپرمن ناپارامتری بودن داده‌ها بوده است. همچنین برای تعیین عوامل مؤثر و اهمیت نسبی هر متغیر از رگرسیون گام‌به‌گام و چندمتغیره استفاده شد و در انتها معادله رگرسیون نوشته شد.

نتایج و بحث

افراد پاسخگو همگی مرد بوده‌اند. در زمینه سن و سال دهیاران با توجه به سن آنها که حداقل از ۲۳ سال شروع می‌شود و تا ۵۳ سال ادامه دارد، می‌توان فهمید که دهیاران از تمام طیف‌های سنی هستند، از جوان گرفته تا میانسال که همگی آنها در ردیف فعالان اقتصادی (۱۰ تا ۶۴ سال) قرار دارند و دارای میانگین سنی در حدود ۳۴/۲ سال هستند (جدول ۴).

جدول ۴. ویژگی‌های توصیفی تحقیق

سن	حداقل	حداکثر	میانگین
	۲۳	۵۳	۳۴/۲

اثر فرهنگی و اجتماعی

دهیاران معتقدند که طرح تجمیع، تأثیر اندکی روی نزدیکی فرهنگی روستاها دارد. همچنین معتقد بودند که میزان جذب سرمایه‌های فرهنگی در روستاها محدود خواهد بود. از طرفی این نگرانی وجود دارد که بین روستاهایی که زیر نظر یک دهیار هستند و از نظر فرهنگی با هم اختلاف دارند، درگیری پیش آید به‌ویژه زمانی که دهیار از نظر فرهنگی و قومیتی به یک روستا نزدیک باشد. در مجموع تأثیرگذاری فرهنگی طرح تجمیع از نظر دهیاران کم و در برخی مواقع مخرب است (جدول ۵).

جدول ۵. اثر فرهنگی و اجتماعی طرح تجمیع دهیاری‌ها

نگرش	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	گوبه‌ها
تاحدودی	۲/۵۲	۷/۱	۱۴/۳	۲۸/۶	۲۴/۳	۲۵/۷	چقدر طرح تجمیع موجب افزایش نزدیکی فرهنگی روستاهای مورد نظر می‌شود؟
زیاد	۲/۷۵	۴/۳	۳۰/۰	۲۱/۴	۲۵/۷	۱۸/۶	چقدر طرح تجمیع موجب کاهش درگیری بین اهالی روستاها می‌شود؟
زیاد	۲/۶۴	۷/۱	۱۲/۹	۳۵/۷	۲۵/۷	۱۸/۶	چقدر طرح تجمیع موجب سرمایه‌گذاری بیشتر بر مسائل فرهنگی و اجتماعی می‌شود؟
زیاد	۲/۸۷	۴/۳	۲۴/۳	۳۷/۱	۲۲/۹	۱۱/۴	چقدر اجرای تجمیع باعث بهبود و ارتقاء وضعیت اعتقادی و فرهنگی در روستا می‌شود؟
زیاد	۲/۷۸	۱/۴	۲۴/۶	۳۴/۸	۲۹/۰	۱۰/۱	چقدر طرح تجمیع موجب توجه بیش از حد به یک فرهنگ در روستاهای چند فرهنگی می‌شود؟
زیاد	۲/۷۱	جمع					

خیلی کم ۱ تا حدودی ۲/۵ ۵ خیلی زیاد

اثر اقتصادی

دهیاران معتقد بودند که تأثیر تجمیع دهیاری بر اشتغال کم است و تأثیر محدودی بر روی سرمایه‌گذاری در روستاها می‌گذارد. در عین حال، نگران بودند که طرح تجمیع منجر به توسعه یک روستا از بین روستاهای تجمیع شده شود. در مجموع اعتقاد داشتند که تأثیر اقتصادی تجمیع دهیاری‌ها محدود است (جدول ۶).

جدول ۶. اثر اقتصادی طرح تجمیع دهیاری‌ها

نگرش	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	گویه‌ها
زیاد	۲/۷۲	۴/۳	۲۴/۳	۲۵/۷	۳۱/۴	۱۴/۳	چقدر طرح تجمیع موجب توجه اقتصادی به یک روستا از بین کل روستاهای تجمیع شده می‌شود؟
کم	۲/۴۱	۲/۹	۱۰/۰	۳۵/۷	۲۸/۶	۲۲/۹	چقدر طرح تجمیع موجب افزایش اشتغال روستایی می‌شود؟
زیاد	۲/۸۴	۴/۳	۳۰/۴	۲۷/۵	۲۰/۳	۱۷/۴	چقدر طرح تجمیع پروژه‌های اقتصادی را در روستاها بیشتر می‌کند؟
تاحدودی	۲/۵۵	۵/۷	۱۸/۶	۳۰/۰	۱۷/۱	۲۸/۶	چقدر طرح تجمیع موجب کاهش مهاجرت‌های روستایی می‌شود؟
زیاد	۲/۶۳						جمع

خیلی کم ۱ تا حدودی ۲/۵ ۵ خیلی زیاد

اثر مدیریتی

دهیاران معتقد بودند که مهم‌ترین ویژگی این طرح، همکاری بیشتر دولت است. البته برخی این را به عنوان نقطه منفی ذکر کرده و معتقد بودند که با این روند، دهیاری‌ها دولتی‌تر می‌شوند. البته با توجه به قدرت یافتن دهیار احتمال اختلاف با شورای روستا کم می‌شود. با این همه این اعتقاد وجود دارد که مشکل همکاری مردم با دهیار در طرح تجمیع حل نشده و میزان مدیریت یکپارچه نواحی روستایی نیز زیاد نیست (جدول ۷).

جدول ۷. اثر مدیریتی طرح تجمیع دهیاری‌ها

نگرش	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	گویه‌ها
زیاد	۲/۷۴	۷/۱	۲۵/۷	۲۰/۰	۲۸/۶	۱۸/۶	چقدر طرح تجمیع سبب مدیریت یکپارچه مناطق روستایی می‌شود؟
زیاد	۳/۱۰	۱۰/۰	۲۵/۷	۳۷/۱	۱۸/۶	۸/۶	چقدر طرح تجمیع موجب همکاری بیشتر دولت می‌شود؟
زیاد	۲/۶۸	۸/۶	۱۷/۱	۲۷/۱	۲۸/۶	۱۸/۶	چقدر طرح تجمیع موجب کسب بودجه بیشتر در روستا می‌شود؟
زیاد	۲/۷۸	۷/۱	۲۴/۳	۲۸/۶	۲۰/۰	۲۰/۰	چقدر طرح تجمیع اختلافات داخلی بین دهیار و شوراها را کمتر می‌کند؟
زیاد	۲/۷۷	۵/۹	۲۳/۵	۲۶/۵	۳۰/۹	۱۳/۲	چقدر طرح تجمیع موجب دخالت بیشتر سطوح بالاتر مدیریتی در نواحی روستایی می‌شود؟
تا حدودی	۲/۵۲	۸/۶	۱۲/۹	۲۵/۷	۲۸/۶	۲۴/۳	چقدر طرح تجمیع سبب اختلاف بین اعضای شوراهای روستاهای زیر پوشش می‌شود؟
کم	۲/۴۲	۵/۸	۱۳/۰	۲۰/۳	۳۹/۱	۲۱/۷	با طرح تجمیع چقدر بین دهیار منتخب طرح تجمیع و شوراهای روستایی اختلاف ایجاد می‌شود؟
تا حدودی	۲/۵۴	۷/۱	۱۷/۱	۲۵/۷	۲۲/۹	۲۷/۱	چقدر تعامل مردم با شخص منتخب مناسب خواهد بود؟
زیاد	۲/۶۹						جمع

خیلی کم ۱ تا حدودی ۲/۵ ۵ خیلی زیاد

رضایتمندی کلی

همان‌طور که از جدول مشخص است افراد دهیار اطلاع لازم از طرح تجمیع را دارند، همچنین با وجود مشکلات مطرح شده در جدول‌های قبلی، میزان موفقیت این طرح را زیاد می‌دانند (جدول ۸).

جدول ۸. رضایتمندی کلی طرح تجمیع دهیاری‌ها

نگرش	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	گویه‌ها
زیاد	۳/۱۰	۴/۳	۳۴/۳	۳۷/۱	۱۵/۷	۸/۶	میزان آگاهی از طرح تجمیع دهیاری‌ها چقدر خواهد بود؟
زیاد	۲/۶۲	۱۵/۷	۱۲/۹	۲۵/۷	۱۰/۰	۳۵/۷	آیا در مجموع با طرح تجمیع دهیاری‌ها موافقت می‌کنید؟
زیاد	۲/۷۰	۱۰/۰	۲۴/۳	۱۵/۷	۲۵/۷	۲۴/۳	به نظر شما طرح تجمیع دهیاری‌ها تا چه حد موفق خواهد بود؟
زیاد	۲/۸۰	کل					

خیلی کم ۱ تا حدودی ۲/۵ ۵ خیلی زیاد

عوامل مؤثر بر موفق بودن طرح تجمیع دهیاری‌ها

ابتدا بین نگرش پاسخگویان درباره میزان موفقیت طرح تجمیع دهیاری‌ها و سه بعد اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و مدیریتی در طرح تجمیع همبستگی گرفته می‌شود. همبستگی مورد استفاده با استفاده از آزمون اسپیرمن محاسبه می‌شود (جدول ۹). این جدول نشان می‌دهد که موفقیت طرح و رضایت از طرح تجمیع با هر سه بعد اقتصادی فرهنگی و اجتماعی و مدیریتی رابطه معنی‌داری در سطح ۰/۰۱ دارد.

جدول ۹. همبستگی بین موافقت با طرح تجمیع و رضایت از طرح تجمیع با ابعاد متعدد طرح تجمیع دهیاری‌ها

متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب اسپیرمن	معنی‌داری
موفقیت طرح تجمیع	بعد اقتصادی	۰/۷۴	۰/۰**
	بعد اجتماعی و فرهنگی	۰/۶۴	۰/۰**
	بعد مدیریتی	۰/۵۹	۰/۰**
میزان رضایت از طرح تجمیع	بعد اقتصادی	۰/۴۹	۰/۰**
	بعد اجتماعی و فرهنگی	۰/۳۷	۰/۰**
	بعد مدیریتی	۰/۳۵	۰/۰**

*معنی‌داری در سطح ۰/۰۱

با توجه به اینکه بررسی عوامل مؤثر بر میزان موفقیت طرح دهیاری‌ها از اهداف این پژوهش است، لذا با استفاده از رگرسیون به بررسی نقش هر سه مؤلفه مستقل و وزن آنها در موفقیت دهیاری‌ها پرداخته می‌شود. مقدار ضریب تعیین ۰/۶۳ بوده است که نشان می‌دهد این سه عامل به میزان ۶۳٪ در موفقیت طرح تجمیع دهیاری‌ها مؤثر هستند. از میزان بتا مشخص می‌شود که عامل اجتماعی و فرهنگی بیشترین نقش را در موفقیت طرح تجمیع دهیاری‌ها دارد و بعد از آن، بعد مدیریتی و در آخر بعد اقتصادی مؤثر است (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. متغیرهای رگرسیون

متغیرهای وابسته	مقدار B	مقدار بتا
مقدار ثابت	-۰/۲۹	-
بعد اقتصادی X1	۰/۳۳	۰/۲۲
بعد اجتماعی و فرهنگی X2	۰/۳۶	۰/۲۵
بعد مدیریتی X3	۰/۴۲	۰/۲۳

$$Y = -0.29 + 0.33 X_1 + 0.36 X_2 + 0.42 X_3$$

نتیجه‌گیری

جعفری‌نژاد و همکاران (۱۳۸۹)، معتقد بودند که دهیاری‌ها پل ارتباطی بین مردم و دولت هستند و می‌توانند در میانجی‌گری بین دولت و مردم روستایی نقش ایفا کنند. طرح تجمیع روستایی نیز این هدف را دنبال می‌کند.

این تحقیق نشان می‌دهد که تجمیع و تبدیل دهیاری‌ها به عنوان بازوی دولتی که از مهم‌ترین اهداف این طرح است، در روستا می‌تواند این نقش را به خوبی ایفا کند؛ اما قدیری معصوم و همکاران (۱۳۹۲)، معتقدند که یک نگرانی عمده در انتخاب دهیاران، قبیله‌ای‌نگری است. این مقاله نشان می‌دهد که نگرانی موجود با طرح تجمیع نه تنها کم نشده بلکه بیشتر هم می‌شود، چراکه پاسخگویان معتقد بودند که دهیاران در طرح تجمیع چون از یک روستا انتخاب می‌شوند، احتمال دارد مباحث قومیتی پررنگ‌تر از گذشته شود. نعمتی و بدری (۱۳۸۶)، معتقدند که با افزایش جمعیت به علت دریافت اعتبارات بیشتر، عملکرد دهیاری‌ها هم بیشتر می‌شود. این مسئله با اهداف طرح تجمیع یکی است؛ چراکه دربر گرفتن مجموعه‌ای از روستاها به یک دهیار می‌تواند منجر به دریافت اعتبارات بیشتر و مدیریت بهتر شود و این مسئله یکی از وعده‌های دولت است. عزمی و همکاران (۱۳۹۰)، نیز معتقد بودند که شوراهای قدرت لازم را برای تحقق اهداف خود ندارند و از طرفی نوعی عدم هماهنگی بین دهیار و شوراها وجود دارد. این مقاله نشان می‌دهد که این نگرانی در تجمیع دهیاری‌ها بیشتر شده و عملاً چون دهیار مجموعه‌ای از روستاها را در دست دارد و قدرت بیشتری دارد، توجه کمتری به شوراها می‌کند؛ البته در مقاله عزمی و همکاران اشاره شده که ضعف اقتدار مدیریتی از نگرانی‌های دهیاری است که قانون تجمیع می‌تواند با افزایش قدرت دهیار در سطح محلی قدرت اجرایی بیشتری به وی بدهد.

طرح تجمیع دهیاری‌ها دارای نقاط قوت و ضعف متعددی بوده است. نبود آگاهی نسبت به مفاد طرح و چگونگی اجرای آن از مهم‌ترین نگرانی‌های دهیاران بوده است. هرچند وقتی از دهیاران خواسته شد که جزئیات آن را مطرح کنند، تنها بیان می‌کردند که به آنها اطلاع داده شده که چنین طرحی در دست انجام است و تقریباً همه آنها از وقوع طرح مزبور آگاه بودند. دهیاران معتقد بودند که اگر دهیار انتخاب شده از بین یکی از روستاهای تجمیع شده انتخاب شود، ممکن است که او به روستای خود بیشتر توجه کند و این مسئله از دیگر نگرانی‌های دهیاران بوده است. همچنین دهیاران معتقد بودند که شوراها به علت اینکه نقش محوری خود را از دست می‌دهند، اعضای شورا با این طرح مخالف بوده و ممکن است بین شوراها و دهیار اختلاف پیش آید. از طرفی در جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و مدیریتی، دهیاران با تجمیع مخالف بودند و یا تا حدودی (نگرش بینابینی) اعلام موافقت می‌کردند. نگرانی از دست دادن موقعیت دهیاران و محدود شدن آنها به یک دهیار در یک ناحیه خاص از دیگر نگرانی‌های طرح تجمیع دهیاری است. در رگرسیونی که در آخر تحقیق صورت گرفت، مشخص شد که بعد فرهنگی و اجتماعی، مهم‌ترین بعد اثرگذار در طرح تجمیع دهیاری‌ها است.

در انتها برای موفقیت طرح تجمیع پیشنهادات زیر ارائه می‌شوند:

۱. لازم است که اهداف اجرای این طرح به طور دقیق مشخص شود تا معلوم شود که آیا اهداف مطرح شده امکان حصول را دارند؛

۲. با توجه به اینکه اطلاع‌رسانی کافی صورت نگرفته لذا مردم روستایی از این مسئله بی‌خبر بودند و طرح پرسشنامه و تحقیق از این گروه میسر نبوده است. بهتر است وزارت کشور و سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها اطلاع‌رسانی لازم را به مردم روستایی انجام داده و نظر آنها را نیز جویا شود؛

۳. مشخص نیست که مبنای انتخاب روستاهای تجمیع شده چه مسئله‌ای است. برخی نواحی نزدیک به هم در عین نزدیکی فیزیکی تمایزات فرهنگی و قومیتی زیادی با هم دارند. تجمیع آنها ممکن است باعث بروز درگیری قومیتی شود که در تحقیق نیز بدان اشاره شد. باید راهکار مناسبی برای این طرح تدارک دید؛

۴. با توجه به اینکه به نظر می‌رسد دهیار انتخاب شده باید بتواند با شوراهای روستا هماهنگ باشد، دهیاران

معتقدند که طرح تجمیع، تأثیر اندکی روی نزدیکی فرهنگی روستاها دارد و نماینده دولت است (به‌ویژه که طرحی دیگر هم‌زمان با این طرح مطرح است که دهیاران از دولت حقوق گرفته و به نوعی کارمند دولت شوند تا مشکلات معیشتی آنها برطرف شود) این مسئله همان‌طور که از مقاله نیز برمی‌آید منجر به درگیری شوراهای روستایی هر روستا با دهیاران می‌شود. برای حل این مشکل باید راهکاری انتخاب کرد. این مسئله بحث مشارکت روستایی و حکمروایی را تحت تأثیر قرار داده که باید فکری برای آن کرد؛

۵. در کل هنوز بسیاری از ابعاد این طرح نامشخص است. با توجه به اینکه دهیاری‌ها سابقه چندانی نداشته و هنوز در برخی مقالات از آن به عنوان مدیریت نوین روستایی نام برده می‌شود، این طرح که ساختار نوظهور مدیریت روستایی را تغییر می‌دهد کمی زود هنگام و عجولانه به نظر می‌رسد که دست‌کم پیشنهاد می‌شود با تأمل بیشتری بدان توجه شود.

منابع

استعلامی، علیرضا؛ خانی، علیرضا؛ الهقلی‌نژاد، مهناز (۱۳۹۰) نقش دهیاری‌ها در توسعه روستایی، *دانشنامه*، ۴ (۸۲)، صص. ۱۵-۲۲.

امینی، عباس؛ جمینی، داوود (۱۳۹۳) تحلیلی بر ارزیابی جامعه روستایی از عملکرد نهاد دهیاری با استفاده از رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری، *تحقیقات جغرافیایی*، ۲۹ (۲)، صص. ۱۷۵-۱۹۵.

بالایی، جلیل (۱۳۹۳) بیش از ۹۸ درصد روستاهای استان مشکل دهیار پاره‌وقت دارند، خبرگزاری نسیم. <http://nasionline.ir>

جعفری‌نژاد، مسعود؛ کلانتری، صمد؛ منتظری، مسعود (۱۳۸۹) بررسی جایگاه دهیاری‌ها به عنوان نهادهای میانجی‌گری بین دولت و مردم (مورد مطالعه روستاهای شهرستان نجف‌آباد)، *تحقیقات سیاسی و بین‌المللی*، ۲ (۱)، صص. ۸۵-۱۱۴.

چوپچیان، شهلا؛ کلانتری، خلیل؛ شعبانعلی فمی، حسین (۱۳۸۶) عوامل مؤثر بر عملکرد دهیاری‌های استان گیلان، *روستا و توسعه*، ۱۰ (۲)، صص. ۸۷-۱۰۷.

دربان آستانه، علیرضا (۱۳۸۸) نقش و وظایف دهیار در مناسبات مالی روستا، *دهیاری‌ها*، ۴ (۳۴)، صص. ۱۳-۱۹.
رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ سجاسی قیداری، عبدالرضا؛ عینالی، جمشید (۱۳۸۶) نگرشی نو به مدیریتی با تأکید بر نهادهای تأثیرگذار، *روستا و توسعه*، ۱۰ (۲)، صص. ۳۰-۱.

عزیمی، آئیژ؛ الماسی، هادی (۱۳۹۳) تحلیل عوامل اثرگذار بر تقویت نقش اقتصادی شوراها در سکونتگاه‌های روستایی مورد: روستاهای شهرستان هرسین، *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۳ (۸)، صص. ۷۱-۸۶.

عزیمی، آئیژ؛ ایمانی، بهرام، نصرتی، فردین (۱۳۹۰) وضعیت کنونی و موانع پیش روی مدیریت روستایی ایران - مطالعه موردی: بخش گرگانرود شهرستان تالش، *جغرافیای سرزمین*، ۸ (۳۲)، صص. ۸۳-۹۸.

علوی، سید کاظم (۱۳۹۲) حدود ۷۰ درصد اجرای طرح تجمیع در استان خراسان جنوبی موفق بوده است، خبرگزاری تسنیم www.tasnim.ir

فراهانی، حسین؛ آئین‌مقدم، فاطمه (۱۳۹۱) ارزیابی عملکرد و کارایی دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی در فرایند مدیریت توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان سررود جنوبی در شهرستان بویراحمند)، *چشم‌انداز جغرافیایی (مطالعات انسانی)*، ۷ (۱۸)، صص. ۱۱۸-۱۲۷.

قدیری معصوم، مجتبی؛ طالقانی، غلامرضا؛ کوهستانی، حسین (۱۳۹۲) آسیب‌شناسی دهیاری‌های استان آذربایجان شرقی: مطالعه موردی شهرستان بستان‌آباد، *روستا و توسعه*، ۱۶ (۱)، صص. ۹۳-۱۱۲.

- کامران دستجردی، حسن؛ سوری، فرشاد؛ تقدیسی، احمد؛ انصاری‌زاده، سلمان (۱۳۸۹) تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی (علوم جغرافیایی)، مدیریت سیاسی روستا و تحلیل مقایسه‌ای موفقیت دهیاری‌ها در روستاهای بزرگ و کوچک مطالعه موردی: شهرستان دلفان، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۵ (۱۸)، صص. ۴۸-۲۹.
- مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۳۹۱) اصلاحیه قانون دهیاری‌ها مصوب ۱۳۸۲، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تهران.
- مهدوی، مسعود؛ نجفی کانی، علی‌اکبر (۱۳۸۴) دهیاری‌ها تجربه‌ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران، نمونه موردی: دهیاری‌های استان آذربایجان غربی، پژوهش‌های جغرافیایی، ۳۸ (۱)، صص. ۳۹-۲۱.
- نعمتی، مرتضی؛ بدری، سیدعلی (۱۳۸۶) ارزیابی نقش کارکردی نظام نوین مدیریت روستایی مقایسه تطبیقی دهیاری‌های فعال در روستاهای کوچک و بزرگ مطالعه موردی: استان گلستان، پژوهش‌های جغرافیایی، ۳۹ (۵۹)، صص. ۱۷۶-۱۶۱.

